

Ovih je dana, 7. VII. 2007., papa Benedikt XVI., motu proprio upućenog biskupima Katoličke crkve, dao generalno dopuštenje svima onima koji to razborito žele slaviti misu prema prijesaborskom (naravno, latinskom) Misalu iz 1962. Pri tome, naglašava papa, euharistijsko slavlje prema sadašnjem Misalu ostaje *forma ordinaria*, dok bi misno slavlje prema prethodnom Misalu bilo *forma extraordinaria*. U ovom ćemo članku najprije iznijeti najvažnije odredbe iz ovog dokumenta, a onda ćemo pokušati razjasniti njegov smisao i pozadinu.

1. Odredbe motuproprija

Na samom početku papa tumači kako se može javiti bojazan da bi se ovim dopuštanjem mogla dovesti u pitanje liturgijska reforma koja je nastala kao plod Drugog vatikanskog sabora. Ta je bojazan posve neutemeljena, veli papa i nastavlja:

Valja iznad svega reći da Misal, objavljen od pape Pavla VI. i koji je još dva puta izdan od pape Ivana Pavla II., očigledno jest i ostaje redoviti oblik, "forma ordinaria" euharistijskog slavlja. Zadnje izdanje Rimskog misala koje je prethodilo Saboru i koje je bilo objavljeno vlašću pape Ivana XXIII. 1962. i koje je bilo u uporabi za vrijeme Sabora, moći će se, međutim, upotrebljavati kao "forma extraordinaria" bogoslužnog slavlja. Nije primjereno govoriti o ova dvije redakcije Rimskog misala kao da bi to bila "dva obreda". Tu se zapravo radi o dvostrukoj uporabi jedinstvenog i istovjetnog obreda. Glede uporabe Misala iz 1962., kao "forma extraordinaria" bogoslužja mise, htio bih svrnuti pozornost na činjenicu da ovaj Misal pravno nikad nije bio dokinut te, u skladu s tim, u načelu je ostao uvijek dopušten.

Papa podsjeća da je Ivan Pavao II. 1988. motu proprio *Ecclesia Dei* dao neke norme glede uporabe Misala iz 1962., ali su te odredbe ponajviše išle za time da pomognu bratstvu "Sv. Pio X."¹ da pronade put do jedinstva s nasljednikom sv. Petra. Međutim, tom prigodom nisu dane detaljnije upute za ostale vjernike koji bi, eventualno, htjeli slaviti misu po Misalu iz 1962. Stoga ovim motu proprio papa određuje da se misa prema starom Misalu načelno može slaviti kao *forma extraordinaria*, tako da se biskupi oslobađaju brige oko vrednovanja molbi da se takve mise slave.

Postoji i druga bojazan, veli papa, a ta je, da bi uporaba staroga Misala mogla dovesti do razdora u župskim zajednicama, tj. da bi se moglo dogoditi da bi neki vjernici htjeli slaviti euharistiju po novom, a neki po starom Misalu. I ta je bojazan bez osnove. Naime, veli papa:

Uporaba staroga Misala pretpostavlja određenu mjeru liturgijske formacije i pristup latinskom jeziku: ni jedno ni drugo ne susreće se odveć često. Već je iz

¹ Radi se o bratstvu koje je osnovao nadbiskup Lefèbvre koji nije prihvatao liturgijsku obnovu poslije 2. Vatikanskog sabora, nego se služio prijesaborskom liturgijom.

ovih konkretnih pretpostavki jasno da će novi Misal sasvim sigurno ostati "forma ordinaria" rimskog obreda, ne samo zato što je takva pravna regulativa, nego i zbog realne situacije u kojoj se nalaze zajednice vjernika.

Papa zatim naglašava kako se ta dva oblika misnog slavlja mogu međusobno obogaćivati: u stari se Misal mogu umetnuti novi sveci i nova predslavlja. Komisija "Ecclesia Dei" dat će u tome smislu praktične upute. S druge strane novi Misal može biti obogaćen izraženim smislom za sakralno.

Na koncu papa poziva biskupe da bdiju nad tim da se ove mogućnosti koriste s mirom i blagošću.

2. Povijesna pozadina

Misal izdan 1962. posljednje je izdanje tzv. tridentskog Misala izdanog 1570. za vrijeme Pija V., pa se on često naziva i Misal Pija V.² Tridentski sabor, kao i liturgijska reforma nakon toga sabora, bio je, kao što je poznato, odgovor na reformaciju i pojavu protestantizma, koji je, između ostalog, ukazivao na slabosti i manje sretne pojave u liturgijskoj praksi Crkve. Da bi se izbjegle sve zloporabe, komisija za izdavanje Misala jednostavno je preuzela *Misal po zakonu rimske kurije iz 1474.*,³ nešto ga prilagodila⁴ i izdala kao novi Misal koji je papa Pio V. odobrio 14. VII. 1570. Bilo je određeno da se taj Misal kao obvezatan treba upotrebljavati osim u slučaju ako neka biskupija ili crkvena pokrajina uspije dokazati da ima drugačiju tradiciju stariju od 200 godina.⁵ Bilo je to prvi puta u povijesti da se određeni obred *izrijekom* propisuje i nameće cijeloj Crkvi. Rubrike toga misala bile su detaljne i strogo su propisivale kako treba teći obred, a svećenici su se toga morali strogo pridržavati. U tome povijesnom trenutku to je bilo veoma dobro jer je dobar dio svećenika bio neuk i taj "rubricizam", odnosno, mentalitet da se rubrike, tj. propisi trebaju strogo poštovati, sačuvao je bogoslužje od nereda, pa i natruha praznovjerja. Tridentski je sabor bio odredio da svi kandidati za svećeništvo moraju proći sjemenišnu formaciju, tako da su svećenici uskoro postali dovoljno školovani. Zbog toga je "rubricistički" mentalitet postao u međuvremenu krut i težak.

Dugi vatikanski sabor je shvatio potrebu liturgijske obnove, poglavito red euharistijskog slavlja. Zato donosi temeljnu tvrdnju da ima nekih dijelova bogoslužja koji se mogu ili čak moraju mijenjati (SC 21), a onda ističe važnost sudjelovanja vjernika u bogoslužju (SC 27; 30) i naglašava važnost Božje riječi u bogoslužju (SC 24). Zato je jasno odredio:

Neka se preispita Red mise, da budu jasnije vlastitosti pojedinih dijelova i njihova međusobna veza i da se olakša pobožno i djelatno učešće vjernika.

² Usp. moj članak s vrlo sličnom tematikom: *Stari Misal – novi Misal?*, u: Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije 6(1985)92-93.

³ Taj je Misal u hrvatskom prijevodu i na glagoljici, kao prva knjiga tiskana na hrvatskom jeziku, objavljen 1483. kao *Misal po zakonu rimskoga dvora*, a u pretisku je izdan u Zagrebu 1971.

⁴ Tako, npr. uz podizanje posvećene hostije uvedeno je i podizanje kaleža, dane su opće rubrike i uvod, uvedeni su *Ite missa est* i "posljednje" evanđelje (tj. proslav Ivanova evanđelja koji se čitao na koncu svake mise).

⁵ Najpoznatija liturgija koja je to uspjela dokazati je i danas postojeće milanska liturgija, koja se od pamtvijeka slavi u biskupiji Milano i u okolnim biskupijama.

Zbog toga neka se obredi pojednostave, zgodno zadržavajući njihovu bit; neka se ispusti ono što se tokom vremena podvostručilo ili bez velike koristi dodalo; neka se opet, koliko bude zgodno i potrebno, prema davnom otačkom pravilu upostavi ono što je tokom nesklonih vremena propalo (SC 50).

Sabor, dakle, jasno govori da je dotadašnji Misal manjkav i potrebit obnove i, prema tome, naložio da se pripravi novi, bolji i prikladniji Misal (kao i druge liturgijske knjige). Zato je Pavao VI. i osnovao *Vijeće za provedbu liturgijske konstitucije* koje je pripravljalo nove liturgijske knjige. Rezultat toga je i Rimski misal izdan 1970. koji je odobrio papa Pavao VI.⁶

3. Vrijednosti jednog i drugog Misala

Sadašnji je Misal nedvojbeno bolji od prethodnoga. Za one mlađe, dobro je da se podsjetimo.

Red mise. Uvelike bi nadišlo svrhu i obim ovoga članka kada bismo htjeli imalo podrobnije uspoređivati ta dva reda mise. Spomenimo samo neke zanimljive osobitosti i razlike. Tijekom stoljeća u red mise su se uvukla nepotrebna ponavljanja, kao što je npr. već spomenuto "posljednje evanđelje". Nadalje, tipska, redovna misa bila je tzv. "tiha" misa gdje puk uopće nije sudjelovao, nego je svećenik, okrenut leđima, sve misene tekstove tiho (na latinskom) izgovarao, a ministranti su tihim glasom odgovarali i molili na njima nerazumljivom latinskom jeziku. U starom redu mise uopće nije bila predviđena pričest vjernika, nego se za pričest vjernika u misu ubacivao obred pričesti bolesnika.⁷ Bilo je i nekih elemenata sumnjive teološke vrijednosti kao što je izraz *immaculatam hostiam* upotrebljen već u prikaznoj molitvi te znamenovanje znakom križa već posvećenih darova. Zanimljivo je da je otpust *Ite, missa est* stajao prije završnog blagoslova. U sadašnjem misalu tipski je red mise onaj s narodom. Pretpostavlja se da puk sudjeluje i odgovara. Pretpostavlja se pričest vjernika kao po sebi razumljivi i potpuni način sudjelovanja vjernika u misi. Pregledane su i poboljšane sve molitve, Uvedene su nove euharistijske molitve od kojih je samo III. posve nova, dok je II. preuzeta iz drevne *Apostolske predaje*, a IV. iz istočne liturgije sv. Bazilija. Nadalje, u novom redu mise obnavlja se izvorni običaj pričesti pod obje prilike, drevni obred mira, te molitva vjernika koja je bila sastavni dio mise barem do VIII. st.,⁸ itd.

Misna čitanja. U starom su se misalu nedjeljom čitalo samo jedno čitanje i evanđelje, a ciklus nedjeljnih čitanja je bio jednogodišnji. Nadalje, korizma, vazmena i duhovska osmina imali su svoja čitanja, a u svim ostalim danima preko tjedna (osim blagdana) čitala su se čitanja prethodne nedjelje. Sadašnji je Misal proveo saborsku preporuku da se vjernicima u bogoslužju pročita znatniji dio Svetoga pisma, tako da je u današnjim čitanjima zastupljeno oko 90% Biblije. Nedjeljom se čitaju dva čitanja i evanđelje i to u trogodišnjem ciklusu, svaki dan u tjednu ima svoje čitanje, s tim da su u vremenu kroz godinu u danima u tjednu čitanja u djelomično dvogodišnjem ciklusu.

⁶ Točnije rečeno, novi red mise stupio je na snagu 30. XI. 1969., na Prvu nedjelju došašća.

⁷ Zato je i bila ona formula prigodom pričješćivanja: *Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam ad vitam aeternam.*

⁸ U istočnoj se liturgiji do danas zadržala, a u rimskoj je liturgiji oduvijek bila samo u bogoslužju Velikoga petka.

Molitve. Stari je misal imao za izvore molitava mlade i teološki siromašnije verzije prema Grgurovom sakramentaru, dok su u sadašnjem Misalu sve molitve pregledane prema starijim izvorima i teološki su puno bogatije. Osim toga, ima puno više predslavlja.

Bogoslužni kalendar. U aktualnom je kalendaru istaknuta važnost nedjelje i jakih liturgijskih vremena. Kalendar svetaca je "pročišćen" tako da su brisani sveti za koje nama pouzdanih podataka, a u isto vrijeme kalendar je obogaćen neeuropskim svecima.

4. Neke rasprave vezane uz liturgijsku obnovu

Najpoznatija oporba cijelom saboru, a osobito liturgijskoj obnovi bila je Družba "Sv. Pio X." koju je osnovao nadbiskup Léfèbvre. Oni su nastavili slaviti liturgiju prema Misalu iz 1962. Iako je taj pokret bio brojem malen, bila je to svakako bolna rana i za Pavla VI. i za Ivana Pavla II. I jedan i drugi papa pokazali su razumijevanje za one koji su se osjećali vezanim za prethodni red mise. Tako su neki engleski biskupi već 5. XI. 1971. dobili mogućnost da određenim skupinama vjernika dopuste slaviti misu po starom Misalu. Naime, za katoličku manjinu u Engleskoj Tridentski misal bio je simbol pravovjerja.⁹ Još ranije, 14. VI. 1971. Kongregacija za bogoštovlje dala je dopuštenje starim i nemoćnim svećenicima da mogu privatno služiti misu po starom obredu.¹⁰

Da bi se riješile neke nedoumice Kongregacija za sakramente i bogoštovlje je 19. VI. 1980. uputila je upit svim mjesnim biskupima o uporabi latinskog jezika i o mogućim zahtjevima da se slavi misa po tesarom obredu. Službeni su rezultati sljedeći: od 2317 upitanih biskupa do određenog roka (31. X. 1980.) poslalo je odgovor njih 1753, odnosno 75,66%, od kojih 98,68% izvješćuje kako u njihovim biskupijama nema zahtjeva da se slavi misa po starom obredu.¹¹ Očigledno je da je neznatna manjina tražila da se slavi misa po starom obredu (prema službenoj statistici iz 1980. g. njih 1,32%). Međutim, papa Ivan Pavao II. pokazao je veliku blagost i izuzetnu pastirsku razboritost. Naime, svojom okružnicom od 3. X. 1984. dao je mogućnost svim biskupima da mogu dopustiti da svećenici i vjernici slave misu po starom obredu pod uvjetom da oni ne stavljaju u pitanje Drugi vatikanski sabor, te da se ne slavi u župnim crkvama. Tu je odredbu isti papa potvrdio i motu proprijem *Ecclesia Dei* od 2. VI. 1988.

Prema tome, oni koji su to željeli, mogli su po dosadašnjim odredbama, uz određene uvjete, zakonito slaviti misu po starom obredu. Međutim, to nije dovelo do toga da se već spomenuta družba Sv. Pija X. pomiri s Crkvom, pogotovo nakon što je službeno iz nje isključena pošto je nadbiskup Léfèbvre bez mandata Sv. Stolice zaredio četiri biskupa.

5. Značenje ovog motu proprija

⁹ Usp. A. BUGNINI, *La riforma liturgica 1948-1975*, Roma 1983, 296.

¹⁰ Usp. AAS 63(1971)712-715 i *Notitiae* 7(1981)215-217.

¹¹ Usp. *Notitiae* 17(1981)598-611.

Papa na neki način korigira dosadašnje odluke tvrdeći da Misal iz 1962. nije nikada bio pravno dokinut. Očito je, međutim, da su do sada bili uvjereni kako jest bio dokinut. Naime, Misal Pavla VI. proglašen tipskim uz onu poznatu izreku: "Što bi se ovome protivilo nema nikakve snage". Nadalje, ako su Kongregacija i pape davale izričita dopuštenja da se u određenim okolnostima *smije* slaviti misa po starom obredu, pretpostavljalo se da se to bez takvog izričitog dopuštenja nije smjelo činiti. No, u svakom slučaju, sadašnja je papina odredba jasna.

Valja zapaziti određenu ogradu koju papa daje. Naime, sasvim je sigurno da će se ovom mogućnošću koristiti tek malen dio vjernika, jer se za to traži određena liturgijska formacija i poznavanje latinskog jezika. I stvarno! Ako je 1980. godine bilo 1,32 % onih koji su željeli slaviti misu po prethodnom obredu, danas, 27 godina kasnije taj postotak je sigurno još manji. Konačno, oni svećenici koji su – u vremenu kad je novi Misal stupio na snagu, tj. 1970. bili mladomisnici, sada imaju 62 godine! Od ukupnog broja (aktivnih) svećenika koliki je postotak onih koji su slavili misu po starom obredu i eventualno se nostalgично sjećaju tih vremena? Očito je, dakle, da papa želi olakšati i pojednostavniti procedure za onaj izuzetno maleni dio svećenika i vjernika koji bi htjeli slaviti euharistiju po starome obredu. I dobro je da je tako. Zašto bi u Crkvi bilo razdora zbog obreda koji je – iako znatno siromašniji od sadašnjega – kroz tolika stoljeća hranio vjeru tolikih naraštaja naših prethodnika u vjeri?

Na koncu valja istaknuti još jednu papinu misao. U vremenima kada se misa slavila po starom obredu bio je znatno izražen osjećaj za sakralnost i kod svećenika i kod vjernika. Kada je stupio na snagu novi obred neki su (prvenstveno na Zapadu, rekao bih!) to shvatili kao poziv na posvemašnju i nekontroliranu improvizaciju, gdje se nastojalo pod svaku cijenu biti inventivan i originalan. Papa, dakle, s pravom veli da bismo se trebali ugledati u smisao za sakralnost koji je bio toliko prisutan u euharistijskim slavljinama po starom obredu. I to je ono što se u ovoj rubrici našega Vjesnika često naglašavalo: da nam se valja držati i odredaba i duha svih liturgijskih knjiga, jer sveto bogoslužje nikada nije privatno slavlje, nego slavlje Crkve Kristove.

Zaključak

Naravno da papa ne želi restaurirati prijesaborsku liturgiju niti nametati latinski jezik u bogoslužju. Papa želi jednostavno pokazati razumijevanje i dobrohotnost prema onima koji bi htjeli – ostajući u jedinstvu i ljubavi s Katoličkom crkvom – slaviti misu po starom obredu. Koliko god bio neznan i malen broj takvih vjernika, dobro je takve osobe osloboditi tjeskobe i straha da čine nešto nedopušteno, ako u jednostavnosti i ljubavi žele slaviti euharistiju onako kako se to činilo prije 1970. Svakako valja naglasiti i papinu primjedbu da se obnovljeno bogoslužje – po sebi bogato i duhom i drevnom liturgijskom tradicijom – koji puta slavi bez duha i tako da se podilazi trenutnim i osobnim ukusima čineći od liturgije neko zgodno druženje. Zasiurno i naša sadašnja, obnovljena liturgija može biti i sakralna i puna Duha. Samo je potrebno da se, s jedne strane, držimo liturgijskih odredaba (zato je važno proučavati Opću uredbu Rimskog misala), te da se, s druge strane, trudimo da se naš duh slaže s onim što govorimo i činimo. Radi se, naravno o našoj duhovnoj pripravi i raspoloženju duha da svetinje sveto slavimo.

